

APELACJA I KASACJA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Komentarz
do art. 367–391¹ i 398¹–398²¹ k.p.c.

Tadeusz Ereciński
Marcin Dziurda, Bartosz Wołodkiewicz

KOMENTARZE

APELACJA I KASACJA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

**Komentarz
do art. 367–391¹ i 398¹–398²¹ k.p.c.**

Tadeusz Ereciński
Marcin Dziurda, Bartosz Wołodkiewicz

KOMENTARZE

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2023

Stan prawny na 1 listopada 2023 r.

Wydawca
Klaudia Szawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do artykułów napisali:

Tadeusz Ereciński – art. 367–391¹

Tadeusz Ereciński (aktualizacja: Marcin Dziurda, Bartosz Wołodkiewicz) – art. 398¹–398²¹

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8358-159-0

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Słowo wstępne	15
Ustawa – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.) (wyciąg)	17
Dział V. Środki odwoławcze	19
Rozdział 1. Apelacja	19
Art. 367. [Dopuszczalność apelacji]	19
Art. 367 ¹ . [Skład orzekający]	37
Art. 368. [Wymagania apelacji]	45
Art. 369. [Właściwość sądu; termin wniesienia apelacji]	65
Art. 370. (uchylony)	74
Art. 370 ¹ . (utracił moc)	76
Art. 371. [Przedstawienie akt sądowi drugiej instancji]	76
Art. 372. (uchylony)	77
Art. 373. [Odrzucenie apelacji przez sąd drugiej instancji w postępowaniu cywilnym]	77
Art. 373 ¹ . [Doręczenie odpisów apelacji pozostałym stronom; termin wniesienia odpowiedzi na apelację]	84
Art. 374. [Rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym] ...	88
Art. 375. [Wyznaczenie rozprawy]	93
Art. 376. [Brak obowiązku stawiennictwa stron na rozprawie]	94
Art. 377. [Sprawozdanie]	95
Art. 378. [Granice zaskarżenia]	97

Art. 379.	[Nieważność postępowania]	109
Art. 380.	[Rozszerzenie zakresu rozpoznania]	124
Art. 381.	[Prekluzja dowodowa]	128
Art. 382.	[Podstawa orzeczenia sądu drugiej instancji]	142
Art. 383.	[Rozszerzenie żądania]	151
Art. 384.	[Zakaz <i>reformationis in peius</i>]	156
Art. 385.	[Oddalenie apelacji]	161
Art. 386.	[Inne rozstrzygnięcia]	165
Art. 387.	[Uzasadnienie]	188
Art. 387 ¹ .	[Obowiązek zawiadamiania o zmianie miejsca zamieszkania]	199
Art. 388.	[Wstrzymanie wykonania orzeczenia sądu cywilnego]	200
Art. 388 ¹ .	[Wstrzymanie wykonania postanowienia w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką na żądanie Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Dziecka lub Rzecznika Praw Obywatelskich]	206
Art. 388 ² .	[Wstrzymanie na wniosek strony wykonania postanowienia w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką w sprawach prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.]	208
Art. 388 ³ .	[Wstrzymanie wykonania postanowienia w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką wskutek wniesienia skargi nadzwyczajnej]	208
Art. 389.	[Zwrot akt sądowi pierwszej instancji]	209
Art. 390.	[Przedstawienie Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia]	210
Art. 391.	[Odpowiednie stosowanie; cofnięcie środka odwoławczego]	221
Art. 391 ¹ .	[Apelacja od wyroku stwierdzającego oczywistą bezzasadność powództwa]	225
Dział Va. Skarga kasacyjna		230
Art. 398 ¹ .	[Dopuszczalność skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym; podmioty uprawnione do wniesienia skargi kasacyjnej]	230

Art. 398 ² . [Niedopuszczalność skargi kasacyjnej; przedmiot skargi kasacyjnej]	259
Art. 398 ³ . [Podstawy skargi kasacyjnej]	287
Art. 398 ⁴ . [Treść skargi kasacyjnej]	322
Art. 398 ⁵ . [Termin do wniesienia skargi kasacyjnej]	345
Art. 398 ⁶ . [Odrzucenie skargi kasacyjnej]	357
Art. 398 ⁷ . [Odpowiedź na skargę kasacyjną]	375
Art. 398 ⁸ . [Stanowisko Prokuratora Generalnego]	381
Art. 398 ⁹ . [Przyjęcie do rozpoznania]	384
Art. 398 ¹⁰ . [Skład Sądu Najwyższego]	400
Art. 398 ¹¹ . [Rozpoznanie skargi kasacyjnej]	401
Art. 398 ¹² . [Zawieszenie postępowania cywilnego przed Sądem Najwyższym]	407
Art. 398 ¹³ . [Granice rozpoznania skargi kasacyjnej]	411
Art. 398 ¹⁴ . [Oddalenie skargi kasacyjnej]	422
Art. 398 ¹⁵ . [Uwzględnienie skargi kasacyjnej]	425
Art. 398 ¹⁶ . [Orzeczenie co do istoty sprawy]	433
Art. 398 ¹⁷ . [Zagadnienie prawne]	440
Art. 398 ¹⁸ . [Koszty procesu]	443
Art. 398 ¹⁹ . [Odrzucenie pozwu, umorzenie postępowania]	444
Art. 398 ²⁰ . [Związanie wykładnią prawa dokonaną przez sąd kasacyjny]	446
Art. 398 ²¹ . [Odpowiednie stosowanie przepisów o apelacji] ...	449

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- Konwencja haska – Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzona w Hadze 25.10.1980 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 108, poz. 528 ze zm.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r. poz. 1465)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
- k.p.c. z 1930 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.)
- KPP – Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 389)
- k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.)

nowelizacja z 22.12.2004 r.	– ustawa z 22.12.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98)
nowelizacja z 4.07.2019 r.	– ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.)
nowelizacja z 7.04.2022 r.	– ustawa z 7.04.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. poz. 1098)
nowelizacja z 9.03.2023 r.	– ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614)
nowelizacja z 7.07.2023 r.	– ustawa z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1860)
o.p.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2022 r. poz. 2651 ze zm.)
p.u.n.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2012 r. poz. 1112 ze zm.); z dniem 1.01.2016 r. tytuł ustawy został zmieniony na Prawo upadłościowe (pr. upadł.)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 217 ze zm.)
p.w.p.	– ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1170)
p.z.p.	– ustawa z 11.09.2019 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1605 ze zm.)
p.z.p. z 2004 r.	– ustawa z 29.01.2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1843 ze zm.)
pr. aut.	– ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2509)
pr. pras.	– ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914)

pr. restruk.	– ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2022 r. poz. 2309 ze zm.)
pr. upadł.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 1520 ze zm.)
reg. SN	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 14.07.2022 r. – Regulamin Sądu Najwyższego (Dz. U. poz. 1489)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
u.d.r.p.g.	– ustawa z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 1212)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1144 ze zm.)
u.o.z.p.	– ustawa z 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2022 r. poz. 2123 ze zm.)
u.p.n.p.r.	– ustawa z 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 845)
ustawa o COVID-19	– ustawa 2.03.2020 r. o szczegółowych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1327 ze zm.)
ustawa o PG	– ustawa z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1109 ze zm.)
ustawa o SN	– ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2023 r. poz. 1093)
u.s.u.s.	– ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1230 ze zm.)
u.z.n.k.	– ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1233)

2. Czasopisma i zbiory orzecznictwa

Biul. SN	– Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego (od 1988 r. – Biuletyn Sądu Najwyższego)
DPP	– Demokratyczny Przegląd Prawniczy
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
Gł. Pr.	– Głos Prawa
GSP-Prz. Orz.	– Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
HUDOC	– baza orzeczeń ETPC
IC	– Izba Cywilna. Biuletyn Sądu Najwyższego
IPP TBSP UJ	– Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ
MPH	– Monitor Prawa Handlowego
M. Pr. Pr.	– Monitor Prawa Pracy
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
NP	– Nowe Prawo
NPC	– Nowy Proces Cywilny
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego (do 1962 r.)
OSNAPIUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1994 r.)
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (od 1995 r.)
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Zbiór Dodatkowy
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna oraz Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do 1994 r.)
OSNKN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Biuletyn Prokuratury Generalnej
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich

OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, seria A
Pal.	– Palestra
PES	– Problemy Egzekucji Sądowej
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PN	– Przegląd Notarialny
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPiA	– Przegląd Prawa i Administracji
PPiPS	– Prawo Pracy i Prawo Socjalne – Przegląd Orzecznictwa
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
Prz. Legisl.	– Przegląd Legislacyjny
PS	– Przegląd Sądowy
R. Pr.	– Radca Prawny
Rej.	– Rejent
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	– Studia Cywilistyczne
SI	– Studia Iuridica
SP	– Studia Prawnicze
SPP	– Studia Prawa Prywatnego
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego
Wok.	– Wokanda
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
Zb. Orz.	– Zbiór Orzeczeń
Zb. Urz.	– Zbiór Urzędowy
ZNSA	– Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŁ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego
ZNUP-H	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach
ZNURz	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego
ZPUKSW	– Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

3. Inne

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

Słowo wstępne

Książka niniejsza stanowi część komentarza do Kodeksu postępowania cywilnego pod moją redakcją. Zawiera pełny, aktualny komentarz do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o apelacji i skardze kasacyjnej, które to środki zaskarżenia mają kluczowe znaczenie dla praktyki sądowej, a jednocześnie wywołują zarówno spory w nauce, jak i rozbieżności w orzecznictwie.

Ze względu na bardzo liczne, głębokie, a przy tym wewnętrznie nie-spójne nowelizacje Kodeksu postępowania cywilnego, jakich dokonano w ostatnich latach, rola komentarzy wzrasta. Kolejne dokonywane przez ustawodawcę zmiany mają charakter wycinkowy i prowizoryczny, a przy tym są dalekie od profesjonalizmu. W konsekwencji muszą być uchwalane tzw. ustawy naprawcze, zmieniające niedawno wprowadzone lub znowelizowane przepisy. W zasadzie od razu okazuje się jednak, że same ustawy naprawcze również wymagają naprawy. W rezultacie Kodeks postępowania cywilnego stracił spójność, stał się pozabawionym wspólnej siatki pojęciowej zlepkiem przepisów, które sprawiają coraz więcej problemów interpretacyjnych.

Przyczyna tego regresu jest oczywista. Prawodawca dokonuje zmian bez namysłu, wychodząc z błędnego założenia, że każda wątpliwość interpretacyjna wymaga zmiany przepisu. W rezultacie wprowadza zmiany, które powodują jeszcze więcej wątpliwości. Sytuację pogarsza to, że autorzy projektów nowelizacji unikają ich konsultowania na etapie prac legislacyjnych. Znamienne, że dotychczas nie została reakty-

wowana Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego, której wszystkich członków odwołano jeszcze w 2015 r.

W rezultacie z błędami, lukami i niespójnościami nowych przepisów trzeba się mierzyć już po ich wejściu w życie. Niniejsza publikacja ma w tym pomóc. Autorzy starają się wprowadzone zmiany osadzić w systemie prawa. Korzystając z dorobku doktryny i orzecznictwa, proponują możliwie racjonalną wykładnię niejasnych, budzących wątpliwości interpretacyjne przepisów.

Komentarz ten ma charakter naukowy, ale przede wszystkim orzeczniczy – uwzględnia najnowszy dorobek judykatury Sądu Najwyższego. Niestety, trwający już od kilku lat proces wymuszanych przez władzę ustawodawczą i wykonawczą destrukcyjnych zmian w wymiarze sprawiedliwości miał negatywny wpływ na jednolitość i spójność orzecznictwa. W tych coraz liczniejszych wypadkach, w których jest ono rozbieżne, autorzy dokonali oceny, które z wyrażanych poglądów mają silniejsze umocowanie normatywne i lepiej służą praktyce.

Komentarz uwzględnia stan prawny na 1 listopada 2023 r., a zatem w szczególności zmiany dokonane przez nowelizacje Kodeksu postępowania cywilnego z 4 lipca 2019 r., 9 marca 2023 r. oraz 7 lipca 2023 r. Zawiera całościową ocenę tych nowelizacji, a także wskazuje, jaki mogą mieć wpływ na praktykę sądową.

Tadeusz Ereciński

USTAWA

z 17 listopada 1964 r.

Kodeks postępowania cywilnego

(Dz.U. z 2023 r. poz. 1550; zm. Dz.U. z 2023 r. poz. 1606, poz. 1615,
poz. 1667, poz. 1860)

(wyciąg)

DZIAŁ V

Środki odwoławcze

ROZDZIAŁ 1

Apelacja

Art. 367. [Dopuszczalność apelacji]

§ 1. Od wyroku sądu pierwszej instancji przysługuje apelacja do sądu drugiej instancji.

§ 2. Apelację od wyroku sądu rejonowego rozpoznaje sąd okręgowy, a od wyroku sądu okręgowego jako pierwszej instancji – sąd apelacyjny.

§ 3.¹ (uchylony)

§ 3¹. Sąd może zlecić przeprowadzenie dowodu sędziemu wyznaczonemu, także gdy przyczyni się to do przyspieszenia postępowania.

§ 4. (uchylony)

Spis treści	
Uwagi ogólne	20
Dopuszczalność apelacji	25
Rodzaje orzeczeń	25

¹ Art. 367 § 3 uchylony przez art. 1 pkt 15 ustawy z 7 lipca 2023 r. (Dz.U. poz. 1860) zmieniającej nin. ustawę z dnia 28 września 2023 r.

Istnienie wyroku	27
Pokrzywdzenie	28
Legitymacja do wniesienia apelacji	31
Orzecznictwo	33
Skład sądu i zasada bezpośredniości	35

Uwagi ogólne

1. Apelacja jest podstawowym środkiem odwoławczym, służącym do zaskarżenia merytorycznych orzeczeń sądów pierwszej instancji. Jej funkcją nie jest powtórzenie całego postępowania sądu pierwszej instancji, ale ponowienie i uzupełnienie tego postępowania w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne do wszechstronnego sprawdzenia zasadności oraz legalności zaskarżonego orzeczenia w granicach zaskarżenia dokonanego przez uprawniony podmiot.

W ujęciu ustawy z 1.03.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.) apelacja jest środkiem odwoławczym dewolutywnym o charakterze renowacyjnym, wzorowanym na konstrukcji skargi apelacyjnej Kodeksu postępowania cywilnego z 1932 r. Uwzględnia jednak również pewne sprawdzone rozwiązania przepisów o rewizji uchylonych w 1996 r. Apelacja jednak nie ma klasycznej postaci, ponieważ sąd drugiej instancji w pewnych wypadkach może również uchylić zaskarżone orzeczenie, tj. wydać wyrok kasatoryjny (por. w szczególności art. 386 § 4).

Celem apelacji jest ponowne rozpoznanie sprawy w tych samych granicach, w jakich był upoważniony ją rozpatrzyć sąd pierwszej instancji. Ponowne merytoryczne rozpoznanie sprawy ma naprawić błędy stron oraz błędy popełnione przez sąd pierwszej instancji, i w tym znaczeniu jest jak gdyby przedłużeniem procesu przeprowadzonego przed pierwszą instancją. W postępowaniu apelacyjnym może być jednak zbadany ponownie całokształt sprawy, a nie tylko to, co zostało usta-

lone w ramach postępowania przed pierwszą instancją. Sąd apelacyjny na równi z sądem pierwszej instancji uprawniony jest do rozstrzygania o faktach i o stosowaniu norm prawnych, w pewnym zakresie kontrolując jednocześnie prawidłowość postępowania przeprowadzonego w sądzie niższej instancji.

Ustawa z 1.03.1996 r. przywróciła w zasadzie system apelacji pełnej (*cum beneficio novorum*), stara się jednak przeciwdziałać niebezpieczeństwu nieprzytoczenia przez strony w sądzie pierwszej instancji całego materiału procesowego. Założenie to realizowane jest przez upoważnienie sądu drugiej instancji do pominięcia nowych faktów i dowodów, jeżeli strona mogła je przytoczyć w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (chyba że potrzeba powołania się na nie wynikała później – por. uwagi do art. 381). Ustawa z 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.) dodała ponadto obowiązek powołania nowych faktów i dowodów już w samej apelacji (por. uwagi do art. 368).

Istotę apelacji pełnej scharakteryzował dobitnie Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały SN (7) – zasady prawnej z 31.01.2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008/6, poz. 55; apelacja pełna *cum beneficio novorum* polega na tym, że sąd drugiej instancji rozpatruje sprawę ponownie, czyli w sposób w zasadzie nieograniczony jeszcze raz bada sprawę rozstrzygniętą przez sąd pierwszej instancji. Tym samym postępowanie apelacyjne – choć odwoławcze – ma charakter rozpoznawczy (merytoryczny), a z punktu widzenia metodologicznego stanowi dalszy ciąg postępowania przeprowadzonego w pierwszej instancji. Przez spełnianie nieograniczonych funkcji rozpoznawczych spełnia się kontrolny cel postępowania apelacyjnego; rozpoznanie apelacji ma (powinno) doprowadzić do naprawienia wszystkich błędów sądu pierwszej instancji, ewentualnie także błędów stron. Rozpoznawczy charakter apelacji pełnej znajduje umocowanie przede wszystkim w art. 378 § 1, wyraźnie stwierdzającym, że sąd drugiej instancji „rozpoznaje sprawę”, a nie sam środek odwoławczy.

Istoty apelacji nie zmieniła nowelizacja z 4.07.2019 r., mająca w odniesieniu do środków odwoławczych charakter przyczynkarski i nie opierająca się na żadnym ogólniejszym założeniu teoretycznym.

Por. P. Ryłski, *Zmiany w przepisach o postępowaniu apelacyjnym w świetle modelu apelacji pełnej*, PPC 2020/1, s. 139; S. Cieślak, *Środki zaskarżenia po rocznym obowiązywaniu nowelizacji z 4.07.2019 r. – zagadnienia wybrane* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021, s. 424 i n.; J. Mucha, *Czy znowelizowane przepisy o apelacji przyczynią się do przyśpieszenia i usprawnienia postępowania* [w:] *Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020, s. 203 i n.; A. Borys, *Zmiany usprawniające postępowanie odwoławcze* [w:] *Regulacje służące usprawnieniu cywilnego postępowania rozpoznawczego*, red. J. Gil, Warszawa 2020, s. 186 i n.

Istotną zmianą wynikającą z nowelizacji z 4.07.2019 r. jest natomiast skupienie czynności postępowania apelacyjnego w sądzie drugiej instancji, czyli nie do końca udana próba likwidacji tzw. postępowania międzyinstancyjnego (zob. uwagi do art. 373).

Osobną kwestią jest ponadto możliwość stosowania w postępowaniu apelacyjnym przepisów o postępowaniu przygotowawczym (organizacja postępowania – art. 205¹ i n.).

Problematyka apelacji w sposób szczególny została unormowana w postępowaniu uproszczonym (por. art. 505¹ i n.). W tym postępowaniu można ją oprzeć tylko na wymienionych w ustawie zarzutach.

Por. J. Jaśkiewicz, *Apelacja w postępowaniu uproszczonym*, PS 2003/10, oraz co do zmian dokonanych w tym postępowaniu T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020, s. 259 i n., i A. Oleś, *Postępowanie uproszczone po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.7.2019 r.* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja?*, red. P. Ryłski, Warszawa 2020, s. 215.

2. Wprowadzenie apelacji jako środka odwoławczego skierowanego do sądu drugiej instancji odpowiadało zmianie struktury sądów powszechnych dokonanej w 1990 r., a polegającej na „wyprzedzającym” utworzeniu sądów apelacyjnych. Przez wyeliminowanie ewentualnych błędów rozstrzygnięć sądów niższych orzeczenia sądów drugiej instancji pozwalają jednocześnie ograniczyć zakres kontroli kasacyjnej dokonywanej przez Sąd Najwyższy do niewielu już rodzajów błędów prawnych i bez konieczności kontroli ustaleń faktycznych.

Z ogólnych zasad zaskarżania orzeczeń wynika, że *de lege lata* nieskuteczne jest zrzeczenie się apelacji przez stronę zarówno wówczas, gdy złożyłaby ona takie oświadczenie przed sądem pierwszej instancji po wydaniu przezeń wyroku, jak i wtedy, gdy strony (uczestnicy postępowania) zawarłyby odpowiednie porozumienie. W rezultacie dla strony, która zrzekłaby się apelacji, nie wynikają żadne ujemne skutki procesowe.

Wyjątek od tej zasady przewidziano w postępowaniu uproszczonym (por. art. 505⁸ § 3).

Zob. T. Wojciechowski, *Zrzeczenie się prawa do wniesienia apelacji*, PS 2006/11–12, s. 60.

Por. m.in. A. Akerberg, *Środki odwoławcze. Komentarz do art. 393–441 k.p.c.*, Warszawa 1933; W. Miszewski, *Proces cywilny w zarysie*, cz. I, Warszawa–Łódź 1946, s. 213 i n.; M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 661 i n.; W. Siedlecki, *Podstawy rewizji cywilnej*, Warszawa 1959; W. Siedlecki, *Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971; *System prawa procesowego cywilnego*, t. 3, *Zaskarżanie orzeczeń sądowych*, red. W. Siedlecki, Ossolineum 1986; W. Siedlecki, *Nowy środek odwoławczy: apelacja*, PS 1993/6; A. Oklejak, *Apelacja w procesie cywilnym*, Kraków 1994; B. Bładowski, *Nowy system odwoławczy w postępowaniu cywilnym*, Zielona Góra 1996; S. Dmowski, *Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, M. Praw. 1996/4; T. Ereciński, *Apelacja i kasacja w procesie cywilnym*, Warszawa 1996;

J. Iwulski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, ze szczególnym uwzględnieniem spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, PS 1996/9; Z. Krzemiński, *Wnoszenie apelacji cywilnej*, Warszawa 1996; T. Wiśniewski, *Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1996; A. Zieliński, *Apelacja według noweli Kodeksu postępowania cywilnego z 1996 r.*, Pal. 1996/3–4; W. Broniewicz, *Apelacja, kasacja i skarga kasacyjna w postępowaniu cywilnym (problematyka terminologiczna)*, PiP 1999/3; E. Kawala, *Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Toruń 1999; K. Kołakowski, *Dowodzenie w procesie cywilnym*, Warszawa 2000; K. Kołakowski, *Środki odwoławcze po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 2000 r.*, Warszawa 2000; T. Wiśniewski, *Wybrane problemy procesowe po majowej nowelizacji przepisów o postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym w sprawach cywilnych*, R. Pr. 2000/6; A. Zieliński, *Zmiany w systemie zwyczajnych środków odwoławczych w Kodeksie postępowania cywilnego*, M. Praw. 2000/8; S. Cieślak, *Zasada formalizmu przy wnoszeniu środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym*, PS 2001/4; M. Piotrowski, *Jaki de lege lata w postępowaniu apelacyjnym jest kształt instytucji tzw. prawa nowości*, M. Praw. 2001/8; M. Piotrowski, *Orzeczenia sądu drugiej instancji*, M. Praw. 2001/3; M. Piotrowski, *Wymogi apelacji. Zakres kognicji sądu drugiej instancji*, Warszawa 2001; R. Więckowski, *Cofnięcie apelacji i kasacji*, PS 2002/7–8; T. Wojciechowski, *Stosowanie prawa materialnego przez sąd drugiej instancji w postępowaniu apelacyjnym a zarzuty apelacyjne*, PS 2003/4; P. Pogonowski, *Zakaz reformationis in peius w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2004; A. Jarocho, *Postępowanie dowodowe w cywilnym postępowaniu apelacyjnym [w:] Prawo wobec wyzwań współczesności*, t. 5, *Materiały sesji naukowej* (Poznań, 8.04.2008 r.), red. B. Guzik, N. Buchowska, P. Wiliński, Poznań 2008; J. Gudowski, *Pogląd na apelację [w:] Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 241; T. Wiśniewski [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 3, *Środki zaskarżenia*, cz. 1, red. J. Gudowski, Warszawa 2013; T. Zembrzusi, *Dokąd zmierza apelacja w postępowaniu cywilnym*, PS 2019/7–8, s. 47; T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020; P. Rylski, *Zmiany w przepisach o postępowaniu apelacyjnym w świetle modelu apelacji cywilnej*, PPC 2020/1, s. 119.

3. Należy zaznaczyć, że ustawa używa pojęcia apelacji również do oznaczenia pisma procesowego wszczynającego postępowanie apelacyjne, podobnie jak uchylone przepisy o rewizji dotyczyły, oprócz rewizji, także skargi rewizyjnej.

Dopuszczalność apelacji

4. Przez dopuszczalność apelacji należy rozumieć: istnienie zaskarżonego orzeczenia, właściwość apelacji pod względem przedmiotowym, tzn. rodzajów orzeczeń, od których ona przysługuje, legitymację do jej wniesienia oraz pokrzywdzenie zaskarżonym orzeczeniem. O dopuszczalności tego środka odwoławczego decyduje ponadto wniesienie go w określonym terminie do odpowiedniego sądu (por. art. 369) wraz z zachowaniem wymagań formalnych (w tym tzw. wymagań konstrukcyjnych – art. 368).

Por. *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 3, *Środki zaskarżenia*, cz. 1, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 88 i n. oraz 134 i n.; T. Zembrzusi, *Dopuszczalność środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, PPC 2022/3, s. 437 i n.

Rodzaje orzeczeń

5. Apelację można wnieść od każdego wyroku w procesie i postanowienia co do istoty sprawy wydanego w postępowaniu nieprocesowym. Kodeks nie przewiduje więc żadnej selekcji spraw ani ograniczeń w zaskarżeniu merytorycznego rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji do sądu wyższego. Dopóki istnieje dwustopniowe sądownictwo pierwszej instancji (sądy rejonowe i sądy okręgowe), dopóty sądami drugiej instancji są odpowiednio sąd okręgowy i sąd apelacyjny.

Apelacja przysługuje od wyroku wstępnego, częściowego, uzupełniającego oraz wydanego na skutek wniesienia powództwa przeciwegzekucyjnego. Od wyroku zaocznego apelację może wnieść tylko powód. Na orzeczenie o zwrocie kosztów procesu oraz nadaniu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności apelacja przysługuje

tylko wtedy, gdy strona złożyła środek zaskarżenia co do istoty sprawy. Jeżeli strona skarży tylko orzeczenie o kosztach lub rygorze, powinna wnieść zażalenie (por. art. 394 § 1).

Środki odwoławcze są dopuszczalne tylko w celu zmiany lub sprostowania sentencji orzeczenia. Apelacją nie można zaskarżyć uzasadnienia orzeczenia.

Apelacja jest niedopuszczalna w sytuacji, gdy sąd nie orzekł o całości żądania strony (nie można oprzeć apelacji wyłącznie na takim zarzucie). W takim wypadku przysługuje stronie wniosek o uzupełnienie wyroku (por. art. 351) lub prawo wytoczenia odrębnego powództwa o roszczenie, o którym sąd nie orzekł w wyroku. Nie można natomiast domagać się zmiany bądź uchylenia orzeczenia nieistniejącego (postanowienie SN z 24.11.1971 r., I PR 75/71, OSNPG 1972/7, poz. 46).

6. O rodzaju środka odwoławczego decyduje przedmiot rozstrzygnięcia, a nie postać, jaką sąd nadał swemu orzeczeniu – por. uchwałę połączonych Izb SN: Cywilnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 6.03.1972 r., III CZP 27/71, OSNCP 1973/1, poz. 1; postanowienie SN z 27.02.1997 r., I PKN 40/96, OSNAPiUS 1998/1, poz. 14 oraz uwagi do art. 394.

Mylne oznaczenie przez stronę środka odwoławczego, gdy chodzi o apelację lub zażalenie, nie powoduje dla niej ujemnych konsekwencji, jeżeli tylko z treści wniesionego środka odwoławczego wynika, że jest środkiem właściwym w konkretnym wypadku.

Zgodnie z postanowieniem SN z 27.02.1997 r., I PKN 40/96, o charakterze pisma procesowego jako środka zaskarżenia wyroku sądu pierwszej instancji rozstrzyga treść pisma, a nie jego nazwa.

Zgodnie z uchwałą SN z 24.05.2017 r., III CZP 2/17, OSNC 2018/2, poz. 16, oczywista niedokładność pisma procesowego spełniającego wymagania apelacji – środka odwoławczego przysługującego od objętego zaskarżeniem orzeczenia – polegającą na określeniu go „zażaleniem”, nie

stanowi przeszkody do nadania mu właściwego biegu, także wtedy, gdy zostało sporządzone przez zawodowego pełnomocnika.

Zob. także T. Zembrzusi, *Formalizm procesowy a skutki wadliwego oznaczenia pisma procesowego spełniającego wymagania środka zaskarżenia*, PS 2018/11, s. 5 i n.

Zgodnie z uchwałą SN z 29.09.2020 r., III UZP 2/20, OSP 2022/3, poz. 25 (z glosą K. Antonowa), wniesienie przez stronę pisma procesowego, „z którego treści wynika, że strona nie zgadza się z rozstrzygającym sprawę co do istoty orzeczeniem”, gdy w świetle okoliczności sprawy nie ma pewności, czy stanowi ono apelację czy też wniosek o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, skutkuje powinnością sądu zwrócenia się do strony o wyjaśnienie, czy jej pismo należy traktować jako apelację, która jest niedopuszczalna, i zgodnie z art. 373 § 1 będzie podlegać odrzuceniu, czy też stanowi w istocie wniosek o doręczenie wyroku z uzasadnieniem w rozumieniu art. 328 § 1, po otrzymaniu którego zacznie biec termin z art. 369 § 1 lub § 1¹ do wywiedzenia apelacji. Podstawę prawną wezwania stanowi art. 130 § 1 zdanie pierwsze, stosowany pod rygorem zwrotu pisma procesowego.

Istnienie wyroku

7. W doktrynie rozróżnia się wyroki wadliwe, których braki mogą być usunięte środkami prawnymi, oraz wyroki faktycznie i prawnie nieistniejące. Wyrok faktycznie nie istnieje, gdy został wydany przez osobę, która nie reprezentuje władzy sądowniczej oraz gdy został wydany w nieistniejącym postępowaniu. Wyrok nie istnieje prawnie, gdy nie ma zasadniczych elementów wymaganych przez ustawę dla tego aktu jurysdykcyjnego.

Por. m.in. K. Korzan, *Wyroki nieistniejące*, PPIA 1976, t. VII, s. 190 i n.; J. Sikora, *Orzeczenia nieistniejące*, SC 1978, t. XXIX, s. 183 i n.; B. Bładowski, *Orzeczenia nieistniejące w cywilnym postępowaniu odwoławczym*, NP 1991/1–3, s. 79 i n.; K. Markiewicz, *Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Rej. 2002/11, s. 82 i n.; Ł. Błaszczak, *Orzeczenia nieistniejące w sądowym postępowaniu cywilnym*

[w:] *Wokół problematyki orzeczeń*, red. Ł. Błaszczak, Toruń 2007, s. 7 i n. oraz E. Gapska, *Wady orzeczeń sądowych*, Warszawa 2009, s. 150 i n.

Założeniem apelacji jest istnienie wyroku (*sententia existens*). Wyrok może więc być zaskarżony tylko w takiej części, w jakiej istnieje, czy to wtedy, gdy uwzględnia powództwo lub wniosek, czy też, gdy oddala powództwo lub wniosek w postępowaniu nieprocesowym.

Zgodnie z orzecznictwem SN brak należytego ogłoszenia orzeczenia oraz brak podpisu sędziego powodują, że orzeczenie takie nie istnieje w sensie prawnoprocesowym (por. np. uchwałę SN z 26.09.2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001/2, poz. 25 z glosą A. Jucewicza, PS 2001/1, s. 140; postanowienie SN z 17.11.2005 r., I CK 298/05, OSNC 2006/9, poz. 152 z glosą Ł. Błaszczaka, Rej. 2007/1, s. 120; uchwałę SN z 13.03.2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003/2, poz. 17; postanowienie SN z 21.01.2003 r., III CZP 84/02, OSNC 2003/10, poz. 140).

Wyrok niepodpisany przez wszystkich sędziów wchodzących w skład sądu nie istnieje w znaczeniu prawnoprocesowym (*sententia non existens*) bez względu na to, czy chodzi o skład jednoosobowy czy wieloosobowy (postanowienie SN z 31.08.2018 r., I CSK 300/18, OSP 2019/4, poz. 34, z glosą T. Zembruskiego).

Apelacja zaskarżająca orzeczenie nieistniejące podlega odrzuceniu (tak Sąd Najwyższy np. w postanowieniu z 28.05.1998 r., III CKN 409/98, LEX nr 519240; orzeczeniu z 4.11.1998 r., I CKN 409/98, niepubl.).

Niedopuszczalny jest wniosek o wszczęcie postępowania o stwierdzenie nieistnienia wyroku (postanowienie SN z 26.07.2017 r., III CZ 25/17, OSNC 2018/4, poz. 45).

Pokrzywdzenie

8. W doktrynie prawa procesowego sporna jest konieczność istnienia pokrzywdzenia (*gravamen*) czy też interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia (por. m.in. S. Włodyka, *Interes prawny w procesie cywilnym*

i postępowaniu nieprocesowym, Warszawa 1991, s. 160 i n.; A. Mielcarek, *Wnioski rewizji cywilnej*, Warszawa 1973, s. 16; A. Oklejak, *Apelacja w procesie...*, s. 10 i n.; S. Hanausek, *Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, SC 1971, t. XVII, s. 228; T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011, s. 135 i n.

Niewątpliwie apelację może wnieść strona niezadowolona z rozstrzygnięcia wydanego przez sąd pierwszej instancji („pokrzywdzona” tym rozstrzygnięciem), inaczej mówiąc, strona, która nie utrzymała się ze swymi żądaniami i wnioskami. Wynika to także stąd, że strona powinna żądać zmiany lub uchylenia wyroku (por. art. 368). Byłoby absurdem, gdyby strona mogła żądać zmiany lub uchylenia wyroku dla niej korzystnego. W postanowieniach: z 13.08.1997 r., I CKN 207/97, LEX nr 1227809, oraz z 5.09.1997 r., III CKN 152/97, LEX nr 50615, Sąd Najwyższy stwierdził wyraźnie, że strona nie może zaskarżyć orzeczenia, które jest dla niej jednoznacznie korzystne i zgodne z jej wnioskami.

W orzeczeniu z 7.02.1962 r., 2 CR 763/60, OSPiKA 1963/4, poz. 102 (z glosą S. Włodyki, PiP 1964/4, s. 631) Sąd Najwyższy podkreślił jednak, że w razie wadliwości postępowania dotyczącej uprawnień procesowych pozwanego, stanowiącej o nieważności tego postępowania, dopuszczalne jest zaskarżenie przez stronę powodową nawet wyroku uwzględniającego jej roszczenia.

Przepisy o apelacji natomiast nie wymagają, ani bezpośrednio, ani pośrednio, istnienia interesu strony w zaskarżeniu. Dopuszczalność apelacji zatem nie jest uzależniona od wykazania interesu strony w zaskarżeniu orzeczenia. Por. również orzeczenie SN z 9.04.1953 r., II C 3109/52, NP 1954/5–6, s. 163; uchwałę SN (7) z 17.02.1954 r., C 1342/53 PiP 1956/1, s. 179; orzeczenie SN z 1.12.1961 r., 4 CR 212/61, OSPiKA 1962/11, poz. 293; wyrok SN z 22.11.1968 r., I CR 538/68, OSNCP 1969/11, poz. 204; uzasadnienie uchwały SN z 16.12.1971 r., III CZP 79/71, OSNCP 1972/6, poz. 101 i uzasadnienie uchwały SN z 31.05.1976 r., III CZP 30/76, OSNCP 1976/11, poz. 245.

Po 1990 r. w orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntował się jednak pogląd, że interes skarżącego w zaskarżeniu orzeczenia jest warunkiem dopuszczalności zaskarżenia orzeczenia, tj. orzeczenie musi być niezgodne z żądaniem zgłoszonym przez stronę w procesie.

Por. m.in. postanowienie SN z 8.04.1997 r., I CKN 57/97, OSNC 1997/11, poz. 166; wyroki SN: z 20.05.1999 r., I CKN 1139/97, OSNC 2000/1, poz. 6; z 19.01.2009 r., II PK 132/08, OSNP 2010/15–16, poz. 186; postanowienia SN: z 14.12.2012 r., IV CZ 161/12, LEX nr 1288749; z 8.03.2013 r., III CZ 11/13, LEX nr 1331312.

W wyroku z 8.12.2009 r., I UK 195/09, OSNP 2011/13–14, poz. 190, Sąd Najwyższy stwierdził, że *gravamen*, rozumiany jako pokrzywdzenie polegające na niekorzystnej dla strony różnicy między zgłoszonym przez nią żądaniem a sentencją orzeczenia, wynikającej z porównania zakresu żądania i treści rozstrzygnięcia, jest przesłanką zaskarżenia orzeczenia w postępowaniu cywilnym. Sąd Najwyższy podkreślił, że o istnieniu interesu prawnego w zaskarżeniu przez powoda orzeczenia w części uwzględniającej powództwo można mówić, w razie gdyby postępowanie było dotknięte nieważnością.

Dopuszczalne jest zaskarżenie przez pozwanego wyroku oddalającego powództwo, jeżeli przyjęta – jako wyłączna – podstawa rozstrzygnięcia jest dla niego niekorzystna ze względu na skutki powagi rzeczy osądzonej (postanowienie SN z 9.01.2019 r., I CZ 112/18, OSNC-ZD 2020/1, poz. 12).

Por. J. Biedroń, *Gravamen – przesłanka dopuszczalności czy zasadności zaskarżenia w postępowaniu cywilnym?* [w:] *XX-lecie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu*, Wrocław 2011, s. 27 i n.

Zasada *gravaminis* doznaje ograniczeń w postępowaniu nieprocesowym ze względu na rządzącą tym postępowaniem zasadę oficjalności i generalnie niepodzielny charakter postanowień rozstrzygających istotę sprawy (zob. uzasadnienie postanowienia SN z 8.04.1997 r., I CKN 57/97, OSNC 1997/11, poz. 166 oraz uzasadnienie postanowienia SN z 21.06.2006 r., I CK 329/05, LEX nr 488999).

W uchwale (7) z 15.05.2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014/11, poz. 108, Sąd Najwyższy rozstrzygnął wątpliwości co do tego, czy brak interesu prawnego stanowi przyczynę oddalenia czy odrzucenia środka zaskarżenia i stwierdził, że pokrzywdzenie orzeczeniem (*gravamen*) jest przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia, chyba że interes publiczny wymaga merytorycznego rozpoznania tego środka.

W sprawach, w których interes publiczny wymaga merytorycznego rozpoznania środka zaskarżenia (np. w postępowaniu nieprocesowym), interes prawny w zaskarżeniu należy ujmować szerzej, nie sprowadza się on bowiem tylko do pokrzywdzenia w wąskim rozumieniu (różnicy między żądaniem a zaskarżeniem orzeczenia), ale obejmuje także zaskarżenie orzeczenia zgodnego z żądaniem strony. Jeżeli interes publiczny uzasadnia ponowne merytoryczne zbadanie sprawy, ocena co do pokrzywdzenia jest bezprzedmiotowa na etapie badania dopuszczalności środka zaskarżenia. Może się bowiem okazać, że skarżący mimo korzystnego orzeczenia nie zdoła w tej fazie postępowania wykazać pokrzywdzenia i właściwa ocena będzie możliwa dopiero po merytorycznym rozpoznaniu sprawy.

Legitymacja do wniesienia apelacji

9. Uprawnione do wniesienia apelacji są przede wszystkim strony procesowe, a w wypadkach współuczestnictwa procesowego – także samodzielnie każdy ze współuczestników. Współuczestnik sporu jednak nigdy nie jest legitymowany do wniesienia apelacji przeciwko drugiemu współuczestnikowi, występującemu po tej samej stronie procesowej, choćby rozstrzygnięcie sądu odnoszące się do drugiego współuczestnika oddziaływało na jego prawa lub obowiązki. Por. m.in. wyrok SN z 4.09.1967 r., I PR 245/67, OSNCP 1968/4, poz. 70; uchwały SN: z 31.10.1968 r., III CZP 80/68, OSNCP 1969/6, poz. 106; z 22.04.1991 r., III CZP 34/91, OSNCP 1992/2, poz. 24; z 14.11.1991 r., III CZP 112/91, OSP 1992/7–8, poz. 169; postanowienie SN z 10.09.1997 r., II CKN 345/97, LEX nr 50523.

Zob. ponadto M. Kłós [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 205¹–424*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 888 i n.

10. Zgodnie z postanowieniem SN z 1.04.2003 r., II CKN 1413/00, LEX nr 78822, współpozwanemu w procesie nie przysługuje prawo zaskarżenia wyroku w części oddalającej powództwo w stosunku do pozostałego pozwanego także wówczas, gdy uwzględnienie powództwa w całości lub w części wpływa na zakres odpowiedzialności tego skarżącego. Zaskarżenie wyroku w części oddalającej powództwo wobec innych pozwanych może nastąpić tylko przez powoda.
11. Legitymacja do wniesienia apelacji przysługuje także interwenientowi ubocznemu (zarówno samoistnemu, jak i niesamoistnemu), z tym zastrzeżeniem, że apelacja wniesiona przez interwenienta niesamoistnego może być pozbawiona skutków w następstwie złożenia przez stronę, do której interwenient przystąpił (lub przystępuje, wnosząc apelację), oświadczenia, że nie popiera jego apelacji (por. uwagi do art. 79 i 81).
12. Apelację może wnieść także prokurator (por. art. 7 i 60) – i to niezależnie od tego, czy brał udział w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, oraz analogicznie Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka i Rzecznik Praw Pacjenta oraz Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego w zakresie spraw, w których mają uprawnienia ustawowe.

Uprawnienie do zaskarżenia orzeczenia przysługuje także organizacji pozarządowej w granicach określonych w art. 61 i n., inspektorowi pracy i powiatowemu (miejskiemu) rzecznikowi konsumentów.

Legitymację do wniesienia apelacji ma także następca prawny strony.

13. Według uchwały SN z 25.04.1980 r., III CZP 21/80, OSPiKA 1981/3, poz. 44 (z glosą B. Bładowskiego), osoba, w stosunku do której z naruszeniem art. 194 został wydany wyrok, uprawniona jest do zaskarżenia go rewizją. Wydaje się, że orzeczenie to jest aktualne, gdyż legitymacja do zaskarżenia orzeczenia przysługuje zawsze osobom, które zostały oznaczone jako strony w zaskarżonym przez nie orzeczeniu. Wadliwe zaś dopozwanie, a następnie oznaczenie dopozwanego jako strony, może uzasadniać, w następstwie wniesienia apelacji, zmianę wyroku sądu pierwszej instancji przez sąd odwoławczy.

14. Wniesiona apelacja może być cofnięta bez zgody strony przeciwnej. Wobec uchylecia w 1996 r. art. 393 § 2, należy przyjąć, że cofnięcie apelacji nie podlega kontroli co do dopuszczalności tej czynności ze strony sądu. Nowelizacja z 2000 r. wprowadziła wyraźnie takie rozwiązanie w nowym art. 391 § 2. W obecnym brzmieniu w razie cofnięcia apelacji sąd drugiej instancji umarza postępowanie apelacyjne i orzeka o kosztach, stosując odpowiednio przepisy o kosztach przy cofnięciu pozwu. Gdyby cofnięcie apelacji nastąpiło jeszcze przed sądem pierwszej instancji, postępowanie powinien umorzyć sąd pierwszej instancji. W takiej sytuacji zaskarżone orzeczenie stanie się prawomocne, gdyż skarga kasacyjna nie przysługuje od orzeczenia sądu pierwszej instancji.

Orzecznictwo

15. W postanowieniu z 22.04.1998 r., I CKN 856/97, OSNC 1999/1, poz. 4, Sąd Najwyższy stwierdził, że zaniechanie przez adwokata będącego pełnomocnikiem strony czynności procesowych przysługujących lub obciążających tę stronę nie powoduje powstania – zastrzeżonego w art. 13 EKPC – prawa do skutecznego środka odwoławczego.
16. Według uchwały SN z 17.10.1978 r., III CZP 62/78, OSNCP 1979/5, poz. 88 (z głosem B. Bładowskiego, NP 1980/10, s. 138), brak protokołu ogłoszenia wyroku nie wyłącza ustalenia, że wyrok był ogłoszony. Nieogłoszenie wyroku nie stanowi przeszkody do jego zaskarżenia.
17. W uchwale SN (7) z 25.02.1999 r., III ZP 34/98, OSNAPiUS 2000/2, poz. 44, przyjął, że dopuszczalna jest apelacja powoda od wyroku, w którym sąd pierwszej instancji – na podstawie obecnie uchylonego art. 477¹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 8 i 56 k.p. – zasądził odszkodowanie zamiast żądanego przywrócenia do pracy i nie oddalił powództwa w żadnym zakresie.
18. W uchwale z 22.10.1968 r., III CZP 78/68, OSNCP 1969/6, poz. 105, Sąd Najwyższy przyjął, że środkiem odwoławczym od orzeczenia oddalającego skargę o wznowienie postępowania jest rewizja. Obecnie przysłu-

giwać będzie w takiej sytuacji apelacja (por. uchwałę SN z 31.01.2001 r., III CZP 51/00, OSNC 2001/6, poz. 81).

19. Nieusuwalny brak uzasadnienia wyroku nie stanowi przeszkody do rozpoznania sprawy na skutek apelacji wniesionej od tego wyroku (uchwała SN z 9.02.2000 r., III CZP 38/99, OSNC 2000/7–8, poz. 126).
20. Jeżeli po wadliwie stwierdzonej prawomocności wyroku rozwodowego jedno z małżonków zawarło nowy związek małżeński, a obie strony nowego związku o tej wadliwości nie wiedziały, apelacja od wyroku w części orzekającej rozwód staje się niedopuszczalna (uchwała SN z 28.10.2004 r., III CZP 56/04, Wok. 2005/1, s. 7).
21. Od wyroku SN uchylającego sprzeczną z prawem uchwałę organu adwokatury apelacja nie przysługuje (postanowienie SN z 21.03.2006 r., III SO 8/06, OSNP 2007/9–10, poz. 149).
22. Apelacja pozwanego od wyroku nakazującego opróżnienie lokalu mieszkalnego niezawierającego rozstrzygnięcia o prawie do lokalu socjalnego ze względu na ustalenie, że pozwany nie jest lokatorem w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z 21.06.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 725), jest dopuszczalna również w razie wskazania w niej, że wyrok jest zaskarżony w części nieprzynajmniej lokalu socjalnego (uchwała SN z 6.06.2007 r., III CZP 63/07, IC 2007/7–8, s. 7).
23. Od postanowienia wstępnego wydanego na podstawie art. 685, w którym nie rozstrzygnięto zgłoszonego w sprawie o dział spadku wniosku o zasiedzenie, uczestnikowi wnoszącemu o oddalenie tego wniosku przysługuje apelacja (uchwała SN z 28.04.2010 r., III CZP 9/10, OSNC 2010/10, poz. 136).
24. Apelacja przysługuje od postanowienia sądu pierwszej instancji w przedmiocie przyznania wynagrodzenia zarządcy – art. 939 § 1 w zw. z art. 615 (uchwała SN z 18.03.2011 r., III CZP 140/10, OSNC 2011/11, poz. 123).

25. Dopuszczalna jest apelacja powoda od wyroku wydanego na podstawie art. 94 ust. 1 ustawy z 4.02.1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1947 ze zm. [obecnie art. 147 ust. 1 ustawy z 9.06.2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze, Dz.U. z 2023 r. poz. 633]), w którym sąd pierwszej instancji, uwzględniając powództwo przez przywrócenie stanu poprzedniego w sposób kwestionowany przez powoda, nie zastosował innego możliwego ze sposobów naprawienia szkody i nie oddalił powództwa w tym zakresie (postanowienie SN z 10.02.2010 r., V CZ 67/09, OSNC 2010/9, poz. 128).
26. Orzeczenie restytucyjne podjęte przez sąd drugiej instancji nie może być kontrolowane apelacją w odrębnym dwuinstancyjnym postępowaniu. W obecnym stanie prawnym nie przysługuje apelacja od orzeczenia drugiej instancji o zwrocie świadczenia na podstawie art. 338 § 1 (postanowienie SN z 25.02.2010 r., II PZ 3/10, LEX nr 585788).
27. Pozwany może zaskarżyć apelacją wyrok oddalający powództwo, jeżeli sąd pierwszej instancji oddalił je na skutek uwzględnienia ewentualnego zarzutu potrącenia wierzytelności, bez zbadania postawionego na pierwszym miejscu zarzutu bezzasadności powództwa (postanowienie SN z 24.07.2013 r., V CZ 44/13, OSNC 2014/4, poz. 44).
28. Zgodnie z uchwałą SN z 10.07.2015 r., III CZP 44/15, OSNC 2016/6, poz. 72, ogłoszenie wyroku przez sąd pierwszej instancji z naruszeniem art. 326 § 1 zdanie drugie nie wpływa na dopuszczalność apelacji.
29. Dopuszczalna jest apelacja powoda od wyroku w części, w której oddalono jego żądanie główne, w sytuacji w której wyrok ten nie został zaskarżony w części uwzględniającej żądanie ewentualne (uchwała SN z 9.11.2021 r., III CZP 70/20, OSNC 2022/5, poz. 50).

Skład sądu i zasada bezpośredniości

30. Uregulowanie składu sądu w postępowaniu apelacyjnym, dotychczas zawarte w art. 367 § 3, na mocy nowelizacji z 7.07.2023 r. zostało

przeniesione – z istotnymi modyfikacjami – do art. 367¹ (zob. uwagi do tego przepisu).

31. Zaskakująca jest treść § 3¹, która umożliwia zlecenie przeprowadzenia dowodu sędziemu wyznaczonemu („także gdy przyczyni się to do przyspieszenia postępowania”). Jest to poważna ingerencja w zasadę bezpośredniości postępowania apelacyjnego (por. trafną krytykę P. Ryłskiego, *Zmiany w przepisach o postępowaniu apelacyjnym*, PPC 2020/1, s. 131 i n.).

Prowadząc postępowanie dowodowe, sąd drugiej instancji wykonuje te same czynności, do których zobowiązany jest sąd pierwszej instancji, i nie może być zwolniony z konieczności bezpośredniego zapoznania się z materiałem dowodowym.

W konsekwencji zastosowania § 3¹ nastąpić natomiast może oderwanie składu wyrokującego (trzech sędziów) od składu prowadzącego postępowanie dowodowe (sędzia wyznaczony). Odstępstwo od zasady bezpośredniości powinno być uzasadnione szczególnymi okolicznościami, a nie potrzebą przyspieszenia postępowania apelacyjnego.

Należy ponadto pamiętać, że decyzje procesowe wstępnie przesądzające o zasadności zarzutów apelacyjnych czy o istnieniu nowości nie tylko stanowią formę rozstrzygnięcia dowodowego, ale są wyrazem oceny zarzutów i wniosków, przez co determinują dalszy przebieg postępowania apelacyjnego.

Przeprowadzenie dowodu przez sędziego wyznaczonego wymaga wydania postanowienia przez sąd (art. 236 § 3 w zw. z art. 391 § 1) oraz określenia przedmiotowych granic dowodu.

32. Por. także uwagi do art. 518 oraz A. Łazarska, *Skład sądu drugiej instancji w postępowaniu cywilnym*, „Ius Novum” 2022/2, s. 130 i n.; J. Litowski, *Ograniczenie jawności postępowania cywilnego z uwagi na stan epidemii wywołany wirusem COVID-19*, M. Praw. 2021/2, s. 68 i n.

Art. 367¹. ² [Skład orzekający]

§ 1. Sąd rozpoznaje sprawę w składzie jednego sędziego z wyjątkiem spraw:

- 1) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza milion złotych,
- 2) rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo, z uwzględnieniem pkt 1,
- 3) rozpoznawanych w pierwszej instancji w składzie trzech sędziów na podstawie art. 47 § 4

– które podlegają rozpoznaniu w składzie trzech sędziów.

§ 2. W sprawach podlegających rozpoznaniu w składzie trzech sędziów sąd orzeka na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania postanowienia, o którym mowa w art. 224 § 3, lub wyroku.

§ 3. Ilekroć ustawa przewiduje, że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w składzie jednego sędziego, prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawilgość lub precedensowy charakter sprawy.

Spis treści	
Geneza przepisu	37
Skład sądu rozpoznającego apelację	40
Możliwość zarządzenia rozpoznania apelacji w składzie trzech sędziów	42
Skład sądu właściwy do wydawania postanowień formalnych w postępowaniu apelacyjnym . . .	43

Geneza przepisu

1. Z art. 367 § 3 w brzmieniu obowiązującym do 7.11.2019 r. wynikało, że rozpoznanie sprawy następowało w składzie trzech sędziów zawo-

² Art. 367¹ dodany przez art. 1 pkt 16 ustawy z 7 lipca 2023 r. (Dz.U. poz. 1860) zmieniającej nin. ustawę z dniem 28 września 2023 r.

dowych. Postanowienia dotyczące postępowania dowodowego na posiedzeniu niejawnym wydawał sąd w składzie jednego sędziego.

2. Na mocy nowelizacji z 4.07.2019 r. art. 369 § 3 nadano brzmienie: „Sąd rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów. Na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania wyroku”. Usunięcie określenia „zawodowy” nie miało znaczenia normatywnego, a wynikało jedynie z tego, że legislator używane wcześniej w Kodeksie sformułowanie „sędzia zawodowy” zastąpił określeniem „sędzia” (niebędący ławnikiem). Zmiana ta, której potrzeba była wątpliwa, nie została przeprowadzona konsekwentnie – w niektórych przepisach pozakodeksowych pozostawiono sformułowanie „sędzia zawodowy” (por. np. art. 3 ust. 2 u.d.r.p.g.).
3. Nowością było wprowadzenie w 2019 r. reguły, zgodnie z którą – poza wydaniem wyroku – sąd drugiej instancji na posiedzeniu niejawnym orzeka w składzie jednego sędziego. Jednocześnie uchylony został art. 367 § 4, wcześniej w sposób enumeratywny wymieniający wypadki, w których sąd apelacyjny mógł orzekać na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego. Zamiarem ustawodawcy było przesądzenie w art. 367 § 3, że na posiedzeniu niejawnym sąd drugiej instancji wszelkie postanowienia wydaje w składzie jednego sędziego.
4. Kolejna nowelizacja z 9.03.2023 r. dodała do art. 367 § 3 zastrzeżenie, że zasada orzekania na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego nie obejmuje postanowienia, o którym mowa w art. 224 § 3. Ten kontrowersyjny, ograniczający zasadę jawności przepis przewiduje, że sąd może zamknąć rozprawę na posiedzeniu niejawnym. Postanowienie może być wydane jedynie przez sędziów, przed którymi odbyło się ostatnie posiedzenie jawne poprzedzające bezpośrednio zamknięcie rozprawy.
5. Wkrótce jednak art. 367 § 3 został uchylony przez nowelizację z 7.07.2023 r. i zastąpiony przez obecny art. 367¹. Stanowiło to reakcję na uchwałę SN (7) z 26.04.2023 r., III PZP 6/22, LEX nr 3523123. Przyjęto w niej, że rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej

instancji w składzie jednego sędziego ukształtowanym na podstawie art. 15zszs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o COVID-19 ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne dla ochrony zdrowia publicznego (art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Jednocześnie uchwale nadano moc zasady prawnej i ustalono, że przyjęta wykładnia prawa obowiązuje od dnia podjęcia uchwały. W obszernym uzasadnieniu Sąd Najwyższy przekonująco wywiódł – uwzględniając kontekst konstytucyjny, prawo strony do rzetelnego procesu, a także zasadę kolegialności jako naczelną zasadę wymiaru sprawiedliwości oraz jako element prawa do sądu – że skład kolegialny zapewnia wyższy standard orzecniczy i tym samym jako zasada obowiązująca powinno rozpoznanie apelacji w składzie trzysobowym.

Także w doktrynie kwestionowano przedłużenie obowiązywania regulacji art. 15zszs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o COVID-19, która pod pozorem ograniczeń epidemicznych wyłączała kolegialność orzekania w drugiej instancji. Zob. np. K. Markiewicz, *Wpływ regulacji „covidowych” na zasadę niezmienności (stabilności) oraz kolegialności składów sądów odwoławczych*, PPC 2022/1, s. 47–49; T. Zembruski, *Przeciwdziałanie i zwalczanie epidemii COVID-19 w postępowaniu cywilnym, czyli pożegnanie z kolegialnością orzekania*, PPC 2022/1, s. 65–75; M. Skibińska, *O zasadności przepisu art. 15zszs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy antycovidowej z perspektywy konstytucyjnej zasady proporcjonalności*, PPC 2023/1, s. 105 i n.

W uzasadnieniu uchwały z 26.04.2023 r., III PZP 6/22, Sąd Najwyższy stwierdził, że zagrożenie epidemiczne i dążenie do jego zredukowania nie stanowiło realnej, rzeczywistej przyczyny wprowadzenia odstępstwa od zasady kolegialnego orzekania przez sąd drugiej instancji w postępowaniu zwykłym. Walka z pandemią stanowiła jedynie pretekst dla ograniczenia prawa stron do rzetelnego procesu. Gdyby rzeczywistą przesłanką wprowadzenia art. 15zszs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o COVID-19 był wzgląd na sytuację epidemiczną, to wraz z ustaniem zagrożenia wywołanego COVID-19 powinien nastąpić powrót do orzekania w składzie kolegialnym. Dodatkowo nowelizacją z 9.03.2023 r.

przywrócono orzekanie w składach kolegialnych z udziałem ławników, przy utrzymaniu wyłączenia kolegierności w drugiej instancji. Potwierdzało to brak rzeczywistego uzasadnienia dla tego uregulowania.

Uchwała z 26.04.2023 r., III PZP 6/22, jako zasada prawna formalnie obowiązywała wszystkie składy orzekające w Sądzie Najwyższym, natomiast sądy powszechne – siłą argumentacji. Obserwacja praktyki pokazała, że liczni sędziowie sądów powszechnych uznali, zgodnie z dotychczasową praktyką, moc uchwały Sądu Najwyższego.

Skład sądu rozpoznającego apelację

6. W reakcji na uchwałę SN (7) z 26.04.2023 r., III PZP 6/22, nowelizacja z 7.07.2023 r. uchyliła art. 367 § 3 i zastąpiła go art. 367¹ § 1 przewidującym, jako zasadę, rozpoznawanie apelacji w składzie jednego sędziego. Jednocześnie utracił moc epizodyczny przepis art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o COVID-19.

Zgodnie z intertemporalnym przepisem art. 32 ust. 1 nowelizacji z 7.07.2023 r. nowe przepisy o składach mają zastosowanie także w sprawach wszczętych przed ich wejściem w życie. Jeżeli na podstawie przepisów dotychczasowych do rozpoznania sprawy wyznaczono skład trzech sędziów, dalsze jej prowadzenie przejmie sędzia wyznaczony jako sprawozdawca. Czynności dokonane przez sąd w składzie zgodnym z przepisami dotychczasowymi pozostają w mocy. Sąd rozpoznaje sprawę w składzie zgodnym z przepisami dotychczasowymi, jeżeli przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy doszło do zamknięcia rozprawy.

7. Redakcja art. 367¹ § 1 została w pewnym stopniu poprawiona w toku prac legislacyjnych, nadal jednak pozostawia wiele do życzenia, co sprawia, że przepis nie jest jasny (niepotrzebnie oparto go na konstrukcji podwójnej negacji). Z pkt 1 wynika, że sąd okręgowy rozpoznaje apelacje w składzie jednego sędziego – chyba że wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza milion złotych (w takiej sytuacji wszystkie apelacje w sprawie rozpoznawane są w składzie trzech sędziów).

8. Stosownie do pkt 2, jeżeli apelacja jest rozpoznawana przez sąd apelacyjny, sprawa także rozpoznawana jest co do zasady w składzie trzech sędziów, „z uwzględnieniem pkt 1”. Należy to, jak się wydaje, rozumieć w ten sposób, że jeżeli wartość przedmiotu sporu w żadnej z wniesionych apelacji nie przewyższa miliona złotych, sąd apelacyjny rozpoznaje w składzie jednego sędziego. To wyłączenie (wyjątek od wyjątku) nie obejmuje spraw o prawa niemajątkowe, co pozwala przyjąć, że we wszystkich takich sprawach sąd apelacyjny rozpoznaje apelacje w składzie trzech sędziów.
9. I wreszcie pkt 3 stanowi, że w składzie trzech sędziów – zarówno przez sąd apelacyjny, jak i przez okręgowy – rozpoznawane są apelacje w sprawach, które w pierwszej instancji rozpoznawane były w składzie trzech sędziów na podstawie art. 47 § 4 (na zarządzenie prezesa sądu, ze względu na szczególną zawłość lub precedensowy charakter sprawy).
10. Kilka przepisów szczególnych przewiduje, że w określonych sprawach apelacja zawsze jest rozpoznawana w składzie jednego sędziego. Dotyczy to spraw:
- o rozwód i separację (art. 446¹), o unieważnienie małżeństwa (art. 451 § 1) oraz o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa (art. 451 § 2);
 - odwołań od decyzji organów regulacyjnych rozpoznawanych w pierwszej instancji przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 479^{34a}, 479^{55a}, 479^{66b}, 479^{77b}, 479^{87a});
 - własności intelektualnej (art. 479⁹⁰ § 3).

Zwłaszcza te dwie ostatnie kategorie budzą wątpliwości, ponieważ sprawy zarówno regulacyjne, jak i własności intelektualnej są z reguły skomplikowane i nie ma uzasadnienia dla wyłączenia w nich orzekania kolegiального w postępowaniu apelacyjnym.

11. Wątpliwości będzie wywoływać relacja między przepisami szczególnymi przewidującymi rozpoznawanie apelacji w składzie jednoosobowym a art. 367¹ § 1 pkt 3, w myśl którego w składzie kolegialnym rozpoznawane są apelacje w sprawach, które w pierwszej instancji

zostały rozpoznane w składzie trzech sędziów na podstawie art. 47 § 4. Ponieważ chodzi o sprawy szczególne zawile lub precedensowe, wydaje się, że pierwszeństwo należy przyznać art. 367¹ § 1 pkt 3, przewidującemu rozpoznawanie apelacji w składzie kolegiальnym.

12. Nowelizacja z 7.07.2023 r. uchyliła art. 505¹⁰, a zatem skład sądu rozpoznającego apelację w postępowaniu uproszczonym będzie kształtowany na podstawie przepisów ogólnych. Nie spowoduje to zmiany, ponieważ ze względu na właściwość sądu, charakter roszczeń i wartość przedmiotu sporu (sprawy rozpoznawane w pierwszej instancji przez sąd rejonowy o świadczenie do 20 000 zł), zgodnie z art. 367¹ § 1 pkt 1 apelacja w postępowaniu uproszczonym nadal będzie rozpoznawana w składzie jednego sędziego.
13. Może budzić wątpliwości, w jakim składzie będą rozpoznawane apelacje w postępowaniu grupowym. To, że sprawy takie w pierwszej instancji rozpoznawane są w składzie trzech sędziów, wynika z odrębnej regulacji art. 3 ust. 2 u.d.r.p.g. Nie ma jednak przepisu, z którego wprost wynikałoby, że apelacja w takich sprawach rozpoznawana jest w składzie kolegiальnym (w szczególności nie wynika to z art. 367¹). Przemawia to za przyjęciem w rozpoznawanych w postępowaniu grupowym sprawach o prawa majątkowe o wartości przedmiotu zaskarżenia do miliona złotych, że apelacja rozpoznawana jest w składzie jednego sędziego. Odmienne stanowisko wymagałoby zmiany interpretacji art. 3 ust. 2 u.d.r.p.g. i uznania, że użyte w nim sformułowanie „sąd rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów zawodowych” po zmianach normatywnych dokonanych przez nowelizację z 7.07.2023 r. obejmuje także postępowanie apelacyjne.

Możliwość zarządzenia rozpoznania apelacji w składzie trzech sędziów

14. Konsekwencją wprowadzenia jako zasady rozpoznawania apelacji w składzie jednego sędziego było dodanie art. 367¹ § 3, stosownie do którego ilekroć ustawa przewiduje, że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w składzie jednego sędziego, prezes sądu może zarządzić

rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawilgość lub precedensowy charakter spraw. Uregulowanie to jest wzorowane na art. 47 § 4, przewidującym możliwość zarządzenia rozpoznania sprawy w składzie kolegiálním w pierwszej instancji.

Ze względu na znaczenie kolegiálności w postępowaniu apelacyjnym należy postulować, by prezesi sądów w szerokim zakresie korzystałi z możliwości zarządzania, na podstawie art. 367¹ § 3, rozpoznania apelacji w składzie trzech sędziów.

Skład sądu właściwy do wydawania postanowień formalnych w postępowaniu apelacyjnym

15. Jeżeli apelacja rozpoznawana jest na rozprawie, postanowienia formalne wydawane są w takim składzie, w jakim rozpoznaje się apelację – jedno- albo trzyosobowym.
16. W art. 367¹ § 2 uregulowano natomiast wydawanie przez sąd rozpoznający apelację postanowień na posiedzeniu niejawnym. Może to mieć miejsce zarówno wówczas, gdy apelacja rozpoznawana jest na posiedzeniu niejawnym (na podstawie art. 374, art. 391¹ § 1 albo art. 224 § 3 w zw. z art. 391 § 1), jak również wtedy, gdy apelacja rozpoznawana jest na rozprawie, ale postanowienie formalne (art. dowodowe czy w przedmiocie wyłączenia sędziego) rozpoznawane jest na posiedzeniu niejawnym. Zgodnie z art. 148 § 3 każde postanowienie formalne może zostać wydane na posiedzeniu niejawnym.
17. Jeżeli apelacja rozpoznawana jest w składzie jednego sędziego, w takim też składzie wydawane są postanowienia formalne.
18. Wypadków, w których apelacja rozpoznawana jest w składzie trzech sędziów (zarówno *ex lege*, jak i na zarządzenie prezesa), dotyczy art. 367¹ § 2. Stanowi on, że w sprawach podlegających rozpoznaniu w składzie trzech sędziów sąd orzeka na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania postanowienia, o którym mowa

w art. 224 § 3, lub wyroku (pośrednio z art. 367¹ § 2 wynika, że – poprzez odesłanie z art. 391 § 1 – w postępowaniu apelacyjnym ma zastosowanie art. 224 § 3, przewidujący możliwość zamknięcia rozprawy na posiedzeniu niejawnym). Uregulowanie art. 367¹ § 2 wywołuje istotne wątpliwości interpretacyjne, które nie występowały w stanie prawnym przed 7.11.2023 r., kiedy wydawanie postanowień przez sąd odwoławczy na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego było fakultatywne. Tymczasem z obecnego brzmienia art. 367¹ § 2 wynika, że – z wyjątkiem postanowień na podstawie art. 224 § 3 – wszelkie inne postanowienia na posiedzeniu niejawnym sąd odwoławczy powinien wydawać w składzie jednego sędziego, nawet jeśli został już wyznaczony (wylosowany) skład kolegialny do rozpoznania apelacji. Literalna wykładnia art. 367¹ § 2 prowadzi do rezultatów dalekich od racjonalności.

Po pierwsze, nie jest jasne, czy jeśli na posiedzeniu niejawnym wydawane jest postanowienie o przedstawieniu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy (art. 390 § 1), powinno to nastąpić w składzie jednego sędziego czy w składzie właściwym do rozpoznania apelacji (który może być kolegialny). Szerzej M. Dziurda, *Przedstawianie zagadnień prawnych na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. w czasach epidemii i nowelizacji*, PS 2021/11–12, s. 30. Ze względu na funkcję zagadnienia prawnego właściwe byłoby, żeby było ono przedstawiane przez sąd odwoławczy w pełnym składzie, ale w art. 367¹ § 2 tego nie uwzględniono.

Po drugie, budzi wątpliwości, czy jeżeli skład kolegialny po przystąpieniu do rozpoznania apelacji (na posiedzeniu niejawnym) znajdzie podstawy do jej odrzucenia, to postanowienie w tym przedmiocie – zgodnie z literalną wykładnią art. 367¹ § 2 – musi wydać jeden sędzia. Przy takiej koncepcji nie wiadomo nawet, który z członków składu kolegielnego powinien wydać postanowienie o odrzuceniu apelacji (por. zagadnienie prawne przedstawione w sprawie, w której wydane zostało postanowienie SN z 15.12.2021 r., III CZP 91/20, LEX nr 3273406). Gdyby właściwy do wydania jednoosobowo postanowienia członek składu orzekającego – wbrew stanowisku pozostałych dwóch – nie widział podstaw do odrzucenia apelacji, powstałaby trudna do przezwyciężenia sytuacja patowa.

19. Pod rządami art. 367 § 3 w brzmieniu odpowiadającym już obecnemu art. 367¹ § 2 w doktrynie wyrażono pogląd, że nie zawsze można z góry przewidzieć, iż postępowanie apelacyjne zakończy się orzeczeniem niemerytorycznym, dlatego też sąd, rozpoznając apelację w składzie trzech sędziów – nie tylko na rozprawie, ale i posiedzeniu niejawnym – jest władny do wydania w tym samym składzie orzeczenia niebędącego wyrokiem (T. Wiśniewski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Wiśniewski, t. 2, *Artykuły 367–505*³⁹, Warszawa 2021, art. 367, nt 15).

Por. także uzasadnienie uchwały SN z 6.04.2022 r., III CZP 12/22, OSNC 2022/12, poz. 115, w której wyrażono uogólniony pogląd, że ostateczna treść orzeczenia nie może warunkować składu orzekającego, gdyż stawiałoby to cały system stosowania prawa pod znakiem zapytania, zaburzając kolejność dokonywania czynności w toku sądowego stosowania prawa. Szerzej M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023, art. 397, nt 5–7.

Art. 368. [Wymagania apelacji]

§ 1. Apelacja powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego, a ponadto zawierać:

- 1) oznaczenie wyroku, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest on zaskarżony w całości czy w części;
- 2) zwięźle przedstawienie zarzutów;
- 3) uzasadnienie zarzutów;
- 4) powołanie, w razie potrzeby, nowych faktów lub dowodów;
- 5) wniosek o zmianę lub o uchylenie wyroku z zaznaczeniem zakresu żądanej zmiany lub uchylenia.

§ 1¹. W zarzutach co do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia należy wskazać fakty ustalone przez sąd pierwszej instancji niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy lub istotne dla rozstrzygnięcia fakty nieustalone przez sąd pierwszej instancji.

§ 1². Powołując nowe fakty lub dowody, należy uprawdopodobnić, że ich powołanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie było możliwe albo potrzeba ich powołania wynikła później.

§ 1³. Powołując fakt wykazany dowodem utrwalonym za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, należy oznaczyć część zapisu dotyczącą tego faktu.

§ 2. W sprawach o prawa majątkowe należy oznaczyć wartość przedmiotu zaskarżenia. Wartość ta może być oznaczona na kwotę wyższą od wartości przedmiotu sporu wskazanej w pozwie jedynie wtedy, gdy powód rozszerzył powództwo lub sąd orzekł ponad żądanie. Przepisy art. 19–24 i 25 § 1 stosuje się odpowiednio.

Spis treści	
Uwagi wstępne	46
Wymagania apelacji jako pisma procesowego . . .	47
Oznaczenie wyroku i zakresu zaskarżenia	48
Zarzuty	49
Nowe fakty i dowody	56
Wnioski apelacji	58
Wartość przedmiotu zaskarżenia	61
Opłata od apelacji	64

Uwagi wstępne

1. Czynność zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji musi spełniać, poza wymaganiami co do czasu i miejsca dokonania (por. art. 369), także wymagania co do formy (wymagania formalne). Ich niespełnienie może spowodować, że czynność zaskarżenia będzie bezskuteczna i apelacja zostanie odrzucona (por. art. 373).

Zachowanie wymagań formalnych apelacji zatem warunkuje dopuszczalność jej rozpoznania przez sąd drugiej instancji oraz wyznacza zakres rozpoznania. Wśród wymagań formalnych apelacji należy rozróżnić wymagania zwykłe (art. 368 § 1 i 2) oraz tzw. wymagania konstrukcyjne, które decydują o tym, że dany środek zaskarżenia ma cechy przypisane przez ustawę apelacji (art. 368 § 1 pkt 1–3 i 5).

W ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. dodano do art. 368 przepisy § 1¹–1³. Jednocześnie w § 1 pkt 4 otrzymał treść ograniczoną do słów „powo-